

Poslednjeg dana marta 2019. godine Milojka Mandića je pozvala ćerka i rekla mu da „prašti šuma“ i „pucaju žile“. To je bio znak da je u njegovom rodnom selu, Mandićima kod Zaovinskog jezera na Tari, pokrenuto klizište. Njegov život od tog dana više nije bio isti.

Milojko se sa suprugom **Jelenom** sutradan probio do sela. Put je ispucao pa su kola morali da ostave na bregu i siđu pešaka do svoje kuće - toliko iskrivljene da nisu mogli da uđu. Kuća koju su, kako kaže, supruga i on napravili od dve plate prosvetnih radnika i u kojoj su provodili najveći deo godine, više nije bila njihov dom. Visila je „ni na nebu ni na zemlji“, priča Milojko dok stoji na ruševinama nekadašnje terase.

„Bilo mi je teško, da crknem, verujte.“

Zaovinsko jezero je veštačko jezero, napravljeno da se iz njega izvuče voda za obližnju reverzibilnu hidroelektranu Bajina Bašta i to samo kada je najpotrebnije - u slučajevima kvarova (na elektromreži), nestašica struje i incidenata u energetsom sistemu države. Jezero iz kog je povučena voda ponovo treba da se napuni.

Elektroprivreda Srbije (EPS) naglo je izvukla veliku količinu vode iz jezera tog marta, što je pokrenulo klizište u Mandićima, zaključio je geolog.

Stručnjaci su, inače, još 2002. godine upozorili EPS da zbog opasnosti od klizišta voda ne treba da se spušta ispod 850 metara. Zaovinsko jezero je 2019. godine, uoči incidenta, bilo na 831,17 metara.

Istraživanje *Centra za istraživačko novinarstvo Srbije* (CINS) pokazuje kako ni tri godine kasnije EPS nije ljudima nadoknadio štetu, niti je bilo ko odgovarao zbog uništavanja prirode. Naime, krivična prijava protiv EPS-a i njegovog nekadašnjeg direktora je odbačena. Meštani tvrde da ovo preduzeće i dalje naglo izvlači vodu iz jezera i na taj način ugrožava one koji od njega žive, uključujući živi svet u jezeru.

Siniša Jevtić iz *Nacionalnog parka Tara*, koje se stara o tom jezeru, kaže da je za 40 godina otkako ono postoji, tamo nastao život.

„Sve se okolo kreiralo u skladu sa tim novim ambijentom koji je tu nastao, sada imate i nove destinacije, tu su vikendice, seoski turizam. Kad jezero opadne, (taj ambijent, prim. nov.) gubi smisao.“

EPS priznao krivicu

Nakon što je pokrenuto klizište, meštani desetak uništenih kuća su napustili Mandiće. Života u selu nema, objašnjava Milojko za CINS. I seosko groblje je izmešteno.

„Mrtve su zbrinuli, živi ostadoše nezbrinuti.“

Više od tri godine kasnije, oni svoju pravdu traže pred *Višim sudom u Užicu*.

Od EPS-a traže naknadu štete za uništene objekte, šume, voćnjake i livade.

Osim na sudu, Milojko je odgovor tražio na više adresa - pisao je, između ostalog, predsedniku **Aleksandru Vučiću**, premijerki **Ani Brnabić** i nekadašnjem direktoru EPS-a **Miloradu Grčiću**. Konkretan odgovor dobio je jedino od Grčića: da imaju pravo da traže odštetu, kao i da u EPS-u planiraju da odvoje novac za to. Na taj način je EPS priznao krivicu države. Ipak, meštani Mandića do danas nisu dobili novac.

„Oni kažu da će da reše i ništa, mi smo morali da tužimo da ne zakasnimo. Ne možemo da čekamo, hoće da zastari“, objašnjava Milojko.

I dok oni čekaju da sud reši njihov slučaj, krivični postupak, koji je pokrenulo *Ministarstvo zaštite životne sredine* protiv Grčića i EPS-a zbog uništavanja prirode, ekspresno je rešen - prijava je odbačena nakon šest meseci.

Naime, nakon što je pokrenuto klizište, stručnjaci iz *Zavoda za zaštitu prirode* su sproveli vanredni nadzor. Utvrdili su da je klizište zahvatilo i privatne šume i livade, narušen je izgled tog predela, a put je bio potpuno izlomljen. Svedoci pričaju da su zbog klizišta kod Mandića bile postavljene merdevine kako bi meštani mogli da se spuste do svojih kuća. Zbog ovoga je republički inspektor *Ministarstv* podneo krivičnu prijavu protiv EPS-a i Grčića. Međutim, EPS nije izvukao vodu ispod biološkog minimuma već 16 metara iznad njega pa je zamenik javnog tužioca **Saša Nešović** prijavu odbacio jer „poremećaji ekosistema nisu posledica bilo kakvog kršenja propisa“.

Profesor na *Rudarsko-geološkom fakultetu* **Igor Jemcov** objašnjava za CINS da postoji više faktora koji mogu izazvati klizište, ali da bi bilo dobro da se poštuju preporuke stručnjaka (da se voda ne spušta ispod 850 metara).

„Svakako je bolje da je jezero stabilnije i da ima što veću kotu“, objasnio je Jemcov.

Ekspertkinja za zaštitu prirode **Duška Dimović** smatra da bi ispuštanje vode iz jezera trebalo da bude bolje usklađeno sa očuvanjem nacionalnog parka, a da je pravilnik koji reguliše „biološki minimum“ zastareo i neadekvatan.

„Pored količine vode, trebalo bi uzeti u obzir, između ostalog, brzinu i učestalost ispuštanja vode, da li je okolno zemljište vlažno i druge kriterijume koji su važni za očuvanje života u *Nacionalnom parku Tara*.“

Ona dodaje da se priprema Pravilnik o načinu i merilima za određivanje minimalnog održivog protoka, jako važan dokument koji treba da reguliše neophodnu količinu vode, između ostalog i u ovom jezeru. Osim za obezbeđivanje potreba ljudi, poput proizvodnje struje, ovaj pravilnik bi određivao količine vode potrebne za opstanak živog sveta. Dodatno, klimatske promene će nepovoljno uticati na hidrološki režim - na samo jezero, ali i na okolna staništa koje naseljavaju zaštićene vrste biljaka i životinja.

Iz *Ministarstva zaštite životne sredine* i EPS-a nisu odgovorili na pitanja CINS-a.

Živi svet u drugom planu

Zaovinsko jezero je dom više desetina vrsta riba.

Oscilacije nivoa vode loše utiču na taj fond, smatra Jevtić iz *Nacionalnog parka Tara*. Prema poslednjim podacima nekih riba i dalje ima, na primer klena, ali su manje težine nego ranije. Jevtić kaže da razlog tome može biti jer su mlade ribe, a da je jedna od generacija ove vrste uginula ili njihov mrest nije uspeo.

„Mi za deset godina možemo da izgubimo neku vrstu ako se to stalno bude ponavljalo.“

Ivan Jelisavčić, koji je poreklom iz sela blizu Zaovinskog jezera, takođe muči muku sa ribom. On na jezeru ima ribnjak i gaji pastrmku koju prodaje. Međutim, česta ispuštanja vode utiču na njegov posao.

„Kad se zagreje ovo jezero (kada je manja količina vode, prim. nov), ja ne mogu da hranim ribu tim intenzitetom i onda mi je slabiji prirast, bolesti nastaju zbog velikih temperatura“, objašnjava on za CINS.

Kobne 2019. godine je pretrpeo veliku štetu – čak 70% ribe je uginulo.

„Tad sam bio na korak da odustanem od toga da se bavim ovim“, priseća se Jelisavčić.

Novinari CINS-a su u junu ove godine posetili Zaovinsko jezero i uverili se da je u velikoj meri ispražnjeno. Meštani kažu da jeste dopunjeno nakon havarije iz 2019. godine, ali da već godinama nije skroz puno, piše CINS.